

ЗМІСТОВНО-ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті надано визначення та висвітлено зміст основних категорійних понять військово-соціального управління як різновиду соціального управління.

В статті дано определение и раскрыто содержание основных категориальных понятий военно-социального управления как разновидности социального управления.

In article the definition is given and the basic category concepts maintenance of military-social management as versions of social management is opened.

У наш мінливий час соціальні процеси, що відбуваються в суспільстві, подальший розвиток та реформування Збройних Сил України вимагають від військових керівників всіх рангів зосередити увагу на питаннях управління. Сучасні соціальні й економічні умови життя ставлять гострі проблеми, які щодня доводиться вирішувати офіцерам-управлінцям Збройних Сил. Тому зараз, як ніколи, важливим є питання підготовки офіцерів у якості кваліфікованих керівників. На необхідності вирішення даної проблеми продовжує наголошувати вище керівництво держави. Зокрема, у п'ятому розділі Стратегічного оборонного бюлетеня України на період до 2025 року "Стратегія досягнення обрисів сил безпеки і оборони" прямо зазначено: "Розвиток гуманітарної та соціальної сфери у Збройних Силах України спрямувати на... удосконалення системи управління гуманітарними та соціальними процесами у Збройних Силах України" [1].

На сьогоднішній день управління розглядається і як наука, і як керівна практична діяльність. Науковий підхід фіксує закони й механізми управлінської діяльності, систематизує й узагальнює досвід, накопичений у різних прикладних сферах. Освоєння цього знання дозволяє керівникові заощаджувати час і зусилля, уникати помилок у пошуку раціональних підходів при вирішенні управлінських завдань.

Військово-соціальне управління як практичне мистецтво визначається здатністю офіцера-керівника успішно й ефективно вирішувати конкретні управлінські завдання. Кваліфікація керівника, таким чином, складається як з його особистісних якостей і характеристик, так і з його професійної підготовки. Тільки при високому її рівні в сфері військово-соціального управління можна сьогодні сподіватися на те, що офіцер зможе ефективно й усвідомлено здійснювати практичну керівну діяльність, що припускає постановку цілей і завдань, прийняття рішень, планування й контроль їхнього

виконання на всіх етапах, мотивацію особового складу.

Дослідженням мистецтва військово-соціального управління як різновиду соціального управління спеціалізовано займаються російські науковці П.К. Алтухов [2], П.А. Денисенко [3]. На вітчизняних наукових теренах дана царина представлена певними напрацюваннями В.І. Алещенко [4, 5].

Загальновідомим є те, що досконале опанування певною темою, вдалий пошук відповідей на науково-практичні питання унеможливлюються без попереднього оволодіння понятійно-категорійним апаратом зазначеної проблеми. Відповідно, метою даної статті є висвітлення сутності та змісту основних категорій у галузі "військово-соціальне управління".

Загалом, поняття "управління" означає цілеспрямований вплив на що-небудь, упорядкування (або регулювання). Управляти – значить направляти хід, рух чого-небудь. Уже давно не викликає суперечок те, що управління є властивістю організованих систем різної природи (технічних, біологічних, соціальних). Воно забезпечує збереження їхньої структури, підтримку певного стану або перевід в інші стани відповідно до об'єктивних закономірностей існування даної системи, а також у зв'язку з реалізацією програми зі свідомо поставленою метою.

Упорядкування (або регулювання) є сутністю управління. Зміст управління включає не тільки зміну порядку того, що є, але й "проектування" нових частин і властивостей у процесі розвитку, а також спрямованість на ліквідацію старого й віджилого. Управління здійснюється шляхом впливу однієї системи – керуючої на іншу – керовану, на процеси, що протікають у ній, за допомогою інформаційних сигналів або управлінських дій.

Соціальне управління розглядається як процес впливу на соціальні процеси для досягнення певних цілей, а також як сфера

діяльності людей. Необхідність соціального управління обумовлена поділом праці й потребою його кооперації.

У процесі реалізації управлінської діяльності й функцій управління складається система управління. Вона складається з об'єкта й суб'єкта управління, їхніх взаємин, внутрішніх і зовнішніх зв'язків соціальної системи, інтересів, потреб, цінностей у її підструктурах, а також з різних органів керування.

Зміст управління у соціальних системах визначає цілепокладання. Воно пов'язане із прогнозуванням і моделюванням соціальних систем. Підсумком діяльності системи соціального управління є прийняття й втілення в життя управлінських рішень.

В.І. Добренков, І.М. Слепенков, В.А. Леванков характеризують соціальне управління в широкому і вузькому змісті слова. У першому випадку – це органічно властивій суспільній системі явище, що забезпечує збереження її цілісності, якісної специфіки, відтворення й розвиток. У другому – усвідомлений, систематичний, спеціально організований вплив на суспільство по впорядкуванню й удосконалюванню його соціально-діяльнісної структури в процесі вироблення й досягнення мети. В обох випадках соціальне управління наче піднімається над іншими видами управління, тому що воно впливає на суспільство в цілому [6, 7].

Перейдемо до розгляду сутності військово-соціального управління. Його варто відрізнити від соціального управління в Збройних Силах. Останнє відноситься до тих управлінських впливів, які для Збройних Сил є зовнішніми (наприклад, рішення, прийняті органами державної влади). Військово-соціальне управління відноситься до внутрішньовідомчої діяльності Збройних Сил.

Теорія військово-соціального управління охоплює коло питань, що відносяться переважно до військовослужбовців як індивідів та військових колективів як певних соціальних організацій. Відповідно, суб'єктами військово-соціального управління є командири (начальники), об'єктами – окремі військовослужбовці, колективи підрозділів і військових частин. Зміст військово-соціального управління полягає в аналізі, прогнозуванні, прийнятті рішень, плануванні, організації виконання й контролі над військово-соціальними управлінськими відносинами.

Військово-соціальне управління являє собою систематичний зовнішній або

внутрішній вплив на військово-соціальну систему з метою приведення її в стан, що дозволяє успішно вирішувати бойові й службово-бойові завдання.

Зміст військово-соціального управління закладено також у постійному контролі над військово-соціальними відносинами в різноманітних військових частинах і підрозділах. У випадку їхнього відходу від оптимального стану (порушення динаміки) військовим командуванням, органами військово-соціального управління (виховної й соціально-психологічної роботи) розробляється й здійснюється комплекс заходів впливу на військовослужбовців, військово-соціальні спільноти для відновлення цих відносин.

Відповідно, військово-соціальне управління також розглядається як процес впливу офіцера-керівника на соціальні процеси в підлеглих військових колективах для досягнення певних цілей, а також як сфера його діяльності. Необхідність військово-соціального управління зумовлена поділом виконуваних обов'язків у військах і потребою кооперації дій військовослужбовців.

Принципи військово-соціального управління в Збройних Силах України, у свою чергу, ґрунтуються на загальних принципах соціального управління, а з деякими з них навіть збігаються. У військово-соціальному управлінні розрізняють загальні, функціональні (спеціальні) і часткові принципи.

Загальні принципи визначають єдину теоретичну й практичну основу військово-соціального управління. Так, принцип науковості припускає широку опору на положення управлінської теорії, висновки й рекомендації комплексу суспільних, гуманітарних, природних і військових наукових дисциплін і визначає необхідність впровадження досягнень науково-технічного прогресу (наприклад, нових інформаційних технологій) у сферу управління особовим складом. Це принципи об'єктивності, науковості, системності, комплексності, оптимальності, централізму, субординації, законності та ін.

Функціональні (спеціальні) принципи розвивають загальні принципи й забезпечують, як правило, реалізацію основних функцій і формування організаційних основ військово-соціального управління. Функціональні (спеціальні) принципи є наступними: принципи цілеспрямованості, основної ланки,

плановості, єдиноначалля, зворотного зв'язку (контролю), мотивації, демократизму та ін.

Особливу групу становлять часткові (процедурні) принципи військово-соціального управління – найбільш численні й спеціалізовані, тому що вони визначають правила й вимоги до різноманітних управлінських дій і процедур: принципи концентрації зусиль, ініціативи, диференційованого підходу, адресності, конкретності, індивідуального підходу та ін.

Функція управління – це напрямок або вид управлінської діяльності, що характеризується відособленим комплексом завдань і здійснюється застосуванням спеціальних прийомів і способів.

Однозначне виділення основних функцій військово-соціального управління є досить ускладненим. Такий стан викликаний ще й тим, що в спеціальній літературі немає єдиного підходу до їхньої кількості й складу. Разом з тим, аналіз теоретичних джерел і військової практики дозволяє до основних функцій військово-соціального управління віднести наступні:

- цілепокладання,
- вироблення й ухвалення управлінського рішення,
- планування,
- організація,
- керівництво,
- координація,
- контроль,
- мотивація (виховання, моральне й матеріальне стимулювання) виконавців [3].

У діяльності всіх керівників, командирів, офіцерів органів виховної та соціально-психологічної роботи особливе значення має чітка організація управління. Вона складається з етапів, закріплених у багатьох керівних документах (зокрема, бойових статутах, окремі елементи розглядаються у Статуті внутрішньої служби, Дисциплінарному статуті, у наказах Міністра оборони, директивах, настановах). При цьому в умовах величезного інформаційного потоку, обмеженості часу зменшується тривалість управлінського циклу, а вимоги до його ефективності й кінцевого результату підвищуються.

Водночас, у військово-соціальному управлінні більше уваги приділяється опосередкованим методам, що забезпечують планування й виконання рішень, стимулам і формам мотивації особового складу. Військово-соціальне управління припускає ініціативність і самостійність, активізацію творчого підходу в реалізації управлінських рішень, усвідомлене їхнє сприйняття й

свідомий підхід особового складу до виконання як службових, так і повсякденних учбово-бойових і бойових завдань.

Етапи військово-соціального управління – це конкретні дії, що входять в управлінський процес, та виконуються з метою одержання планованого результату. Етапи управління мають специфічний характер, особливий зміст і можуть здійснюватися самостійно. Разом з тим вони є нерозривно зв'язаними, більш того, вони як би проникають один в одного. Іншими словами, всі управлінські етапи утворюють цілісний управлінський цикл. У практичній діяльності офіцера-командира, офіцера-вихователя найважливішим елементом є реалізація управлінського циклу у виховній роботі з підлеглими. Основними етапами військово-соціального управління є наступні:

збір і обробка інформації, аналіз, з'ясування й оцінка обстановки – діагноз;

науково обгрунтоване пророкування найбільш імовірного стану, тенденцій і особливостей розвитку об'єкта управління на період попередження – прогноз;

вироблення й ухвалення управлінського рішення;

розробка системи мер, спрямованих на досягнення поставленої мети – планування;

своєчасне доведення до виконавців поставлених завдань, правильний підбір і розміщення сил, мобілізація виконавців на виконання ухваленого рішення – організація;

активізація діяльності виконавців – мотивація й стимулювання;

одержання, обробка, аналіз і систематизація відомостей про хід реалізації завдань, перевірка того, наскільки організація справи й результат виконання відповідають ухваленим рішенням – облік і контроль;

забезпечення пропорційного й безперервного функціонування всієї системи управління шляхом встановлення поточних оптимальних зв'язків між окремими виконавцями – регулювання.

Окрему увагу хотілося б звернути на необхідність дотримання культури управлінської діяльності офіцера-керівника. Вона являє собою сукупність специфічних, соціально обумовлених результатів його управлінської діяльності, що виражають ступінь освоєння ним військово-соціального середовища, у якій він виконує завдання розвитку власної суспільної сутності й управлінських здібностей. Її можна розглядати, по-перше, з погляду освоєння досвіду, виробленого людством у даній сфері; по-друге, як ступінь досконалості в

оволодінні цим досвідом, вироблення в суб'єкта необхідних знань, навичок, умінь, якостей, традицій, норм і правил, що дозволяють ефективно виконувати професійні обов'язки; по-третє, як потребу, що виникає в офіцера-управлінця в плані його професійного самовдосконалення.

Ціннісно-світоглядним базисом культури управлінської діяльності офіцера є його загальна культура, що включає в себе такі основні компоненти, як інформаційна культура, правова культура, психолого-педагогічна культура, культура мовлення, культура мислення й діяльності, методична культура, екологічна культура, життєвий і професійний досвід, володіння нормами наукової організації праці й т.д.

Для більше предметного вивчення питання виділяють також основні функціональні компоненти управлінської культури офіцера:

вміння вибирати головне;
швидке орієнтування в умовах спілкування;
переконливість і доказовість у міркуваннях;
творче володіння методом переконання;
здатність і вміння імпровізувати;
ясна, зрозуміла, образна й дохідлива мова;
емоційне спілкування;
багатий словниковий запас;
диференційований підхід;
уміння забезпечити зворотний зв'язок у процесі управлінської взаємодії й ін.

Основними етичними категоріями військово-соціального керування будуть розсудливість, військовий обов'язок, військова честь, воля, дисципліна, сумлінність, інтуїція, ретельність, красномовство, мужність, наполегливість, спритність, обережність, відповідальність, покора, розуміння, наступність,

прозорливість, поміркованість (розважливість), рішучість, самостійність, справедливість.

Військово-соціальне управління як мистецтво пов'язане зі здатністю офіцера-керівника вирішувати управлінські завдання оригінально, творчо, по-новому з найменшими витратами сил і засобів та високою ефективністю. У військово-соціальному управлінні більшою мірою працюють опосередковані методи, стимули й форми, що забезпечують комплекс певних умов, при яких здійснюються усвідомлений підхід до сприйняття управлінських впливів, творчість, ініціатива й самостійність військовослужбовців Збройних Сил України при виконанні поставлених учбово-бойових завдань. Багато в чому це обумовлено особистісними якостями й характеристиками керівника, рівнем його професійної підготовки, як керівника.

І нарешті, військово-соціальне управління, як практична керівна діяльність офіцерського складу, передбачає постановку цілей і завдань, прийняття рішень і планування їхнього виконання, створення належної організації діяльності, мотивацію особового складу й контроль за поточними й підсумковими результатами. У даних функціях військово-соціального управління закладені джерела його ефективності як специфічної діяльності.

Значення, що надається сьогодні військово-соціальному управлінню, визначається насамперед тим, що тільки на базі ефективного управління є можливим забезпечення усвідомленого підходу особовим складом Збройних Сил України до вирішення службових, повсякденних і бойових завдань, активізації творчості, ініціативи й самостійності підлеглих у ході практичної реалізації ухвалених рішень.

Література

1. Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2025 року: Оборонна політика України / Кабінет Міністрів України, проект на 23.11.2010 р. – 69 с.
2. Основы теории управления войсками / Под ред П.К. Алтухова. – М.: Воениздат, 1994. – С.57 – 65.
3. Военно-социальное управление: проблемы теории и практики: Учеб. пособие. – 2-е изд., расш. и доп. / Под ред. П.А. Денисенко. – М.: ВУ, 2008. – 226 с.
4. Алещенко В.І. Соціальна політика у Збройних Силах України: проблеми та шляхи їх вирішення / В.І. Алещенко // Наука і оборона. – 2005. – №2. – С. 38 – 44.
5. Алещенко В.І. Актуальні проблеми соціальної політики у Збройних Силах України та шляхи їх вирішення / В.І. Алещенко // Зб.наук.праць "Труди академії". - К., 2005. - №59. - С.334-344.
6. Социальное управление: Словарь-справочник / Под ред. В.И. Добренкова, И.М. Слепенкова. – М.: Наука, 1994. – 268 с.
7. Леванков В.А. Стратегия социального управления: Учеб. пособие / В.А. Леванков. – СПб.: Питер, 1998. – 215 с.